

Mooier

Aan het prille begin van de oorlog moest iedereen plotseling gebrandmerkt worden door middel van een persoonsbewijs. Zo'n document maakte het makkelijker voor de Duitsers om je in de gaten te houden en om in een oogopslag te zien of je geen jood was, want die vijanden der maatschappij kregen er een flinke “J” bij op gedrukt.

Je moest dat ergens op tijd gaan halen bij een officiële instantie en er werd van je verlangd dat je er onder hun ambtenaarijks toezicht een handtekening op zette. En hier gaat het nu om. Op die handtekening was ik in het geheel niet verdacht, want ik had er geen. Ik was nog niet oud genoeg om al een papier van enig gewicht voortgebracht te hebben. Een bankrekening had ik ook nog niet, want ik achtte het onzinnig om voor twee gulden zes en vijftig een hoop papierwerk op stapel te zetten en ik weet haast wel zeker dat het Nederlandse Bankwezen mij daar nog steeds dankbaar voor is.

Ik had al vaak met ontzag diverse handtekeningen bestudeerd; het soort krullerige en streperige ontwerp dat maar gedeeltelijk of zelfs helemaal niet leesbaar is en eindigt in een steeds platter wordend slangetje deed mijn hart sneller kloppen. Ook stond mij de varieteit wel aan die alleen een gestyleerde hoofdletter had en verder wat krasjes. Strepen eronder deden me niets, maar ik was enorm jaloers op mensen met een "t" in d'r naam, want die konden wonderen doen door die horizontale streep over de hele zaak heen te trekken.

Mijn vader, om wat aardigheid in zijn handtekening aan te brengen, maakte altijd de "s" van sma wat hoger dan de rest, en gaf aan de laatste "a" een krul omhoog, over de m en al heen, net een kwispelstaart. Wat me stak aan dit ontwerp was dat iedere letter volkomen leesbaar was. Ik keek wel eens op rapportkaarten van jongens in mijn klas en dan kon ik m'n jalouzie haast niet verbergen als ik die verscheidenheid van originele ontwerpen zag die andere vaders daarop ten toon spreidden. Maar m'n moeder's handtekening was nog veel erger. Die kon je met de beste wil van de wereld niet onder de rubriek 'handtekening' thuisbrengen. Zij schreef in dat ronde meisjeshandschrift dat ze in haar tijd op school leerden en je kon er zeker van zijn dat ieder lettertje tot in de puntjes uitgevoerd was. Zelfs de pretentie van originaliteit ontbrak hier. Als m'n moeder m'n rapportkaart getekend had liet ik hem voor geen goud aan iemand zien.

Daar stond ik dan ineens met een pen in de hand en een ongeduldige, strenge ambtenaar met een wijsvinger tikkend op de stippellijn: “U moet hier tekenen.”

“Ik heb geen handtekening,” zei ik op timide toon, hopen dat dit mij van deze officiële plicht zou ontslaan. Maar dat had ik mis.

“U kunt toch schrijven?” vroeg hij, met een hint van twijfel.

“Ja, maar . . . “

“Schrijft U Uw naam dan maar gewoon hier op dat lijntje.” Ik begreep dat ik er niet onderuit kwam, dus deed wat mij geboden werd, maar mijn hart was er niet in. Het resultaat was dan ook bedroevend. Dit was geen handtekening. Dit was

een onder officiële druk gewoon opgeschreven naam, onartistiek, oninteressant, volkomen leesbaar en totaal onaanvaardbaar.

Een van de grote kunstenaars van die dagen was Eppo Doeve, die op ongeëvenaarde wijze de AVRO Radiobode illustreerde. Niet alleen dat ik zwijmelde over zijn unieke stijl van pentekenen, ik was ook helemaal weg van de manier waarop hij zijn werk ondertekende: allemaal hoofdletters die perfect aan elkaar gemetseld leken. Omdat ik ook een enkele keer wel eens een tekening maakte had ik al vaak geprobeerd met de letters van mijn naam iets dergelijks te produceren, maar dat bleek niet eenvoudig. Het stond aardig als je vijf letters in je naam had, zoals hij, maar als je er acht had, zoals ik, leek het nergens op. Bovendien zat ik met als die a's en die m's. Maar na veel mislukkingen had ik op een dag een redelijk ontwerp, dat gegarandeerd niet te lezen was, zoals dat een zichzelf respecterende handtekening betaamt. Ik had voor de eerste helft hoofdletters gebruikt en de rest in een interessante zigzag krabbel laten ontaarden. Hierdoor had ik het beste van twee werelden: Ik had zowel m'n zo begeerde aan elkaar gemetselde hoofdletters als m'n onleesbare slangetje. Om m'n minachting voor onderstrepingen te tonen en gedeel-telijk om dwars te zijn zette ik er twee kleine diagonale krasjes onder.

Ik begon op deze manier mijn brieven te ondertekenen en na een paar jaar wist ik niet beter. Ik behoorde nu tot de wereldwijze mensen die een gedistingeerde handtekening hadden.

De dag kwam dat ik mijn eerste bankrekening opende, want een mens heeft wel eens over meer dan twee gulden vijf en zestig de beschikking. Hiervoor moest ik mijn handtekening op een contolekaartje produceren. Daarna vroeg de bankfunctionaris om m'n persoonsbewijs. Nu had ik al jaren niet naar dat ding omgekeken, maar ik had het wel bij me, want dat moest, van de overheid.

“Welke is eigenlijk Uw handtekening?” vroeg de klerk, het persoonsbewijs ter vergelijking naast zijn kaartje houdend. Met een schok realiseerde ik mij dat daar natuurlijk die wanstaltig geschreven naam nog steeds stond op te vallen als een een zere duim.

“Ach, ja,” verklaarde ik achteloos, met een handgebaartje. “Zo schreef ik dat jaren geleden.”

“Wilt U het dan even op Uw persoonsbewijs veranderen?” vroeg de klerk fronsend.

“Natuurlijk!” stemde ik meteen gul toe. Ik greep de pen weer, streepte vlot de non-handtekening door en schreef mijn glorierijke erboven.

Nu bestond er een levendige handel in persoonsbewijzen en iedereen wist dat zo'n begeerlijk document met goud betaald werd door onderduikers, saboteurs, joden en wat ook -- mensen die om verschillende redenen uit Duitse handen wilden blijven. Waarschijnlijk had de Duitse politie nauwkeurige lijsten met de dagprijs van elk klandestien document dat in Europa gefabriceerd werd.

Ik bezat bijvoorbeeld een totaal oneerlijk verkregen Ausweis, dat mij vrijwaarde van naar Duitsland gestuurd te worden. Het staat mij vaag bij dat er bij het verwerven van dit epistel een groenteboer en een saxofonist te pas gekomen waren, maar zeker was dat het nooit de binnenkant van enig bezetterskantoor gezien had.

Op een dag werd ik bij de ingang van het Centraal Station in Amsterdam tegengehouden door een Groene Politie-man.

“Personalalausweis!” vorderde hij, z'n hand ongeduldig uit stekend. Dit betekende haast altijd moeilijkheden, en ik gaf hem het Nederlandse persoonsbewijs met gemengde gevoelens. De mof keek heel even naar die doorgestreepte handtekening en toen onmiddellijk weer naar mij met een blik die mij deed vrezen dat mijn dagen van betrekkelijke vrijheid geteld waren.

“Wo haben Sie das gekauft?” snauwde hij, het papier onder mijn neus heen en weer zwaaiend. Ik zag mij al in Duitsland zitten, kogels maken voor de Wehrmacht.

“Ich habe das nicht gekauft! Es ist die meinige!” legde ik schuchter uit.

“Haben Sie noch andere Papiere?”

Die had ik. Ik liet hem schoorvoetend mijn valse Ausweis zien, met de adelaar en het hakenkruis en alles dat in die dagen heilig was. Het was de eerste maal dat ik het stuk op een echte Duitser uitprobeerde, en ik was op alles voorbereid. Merkwaardig genoeg, en tot mijn grote opluchting, werd hij bijna vriendelijk.

“Ach so!” zei hij, geïmponeerd en haast glimlachend. “Aber, sagen Sie mir: Warum haben Sie das denn getan?” Hij wees een beetje ontzet naar de oneerbiedige schending van zulk een gewichtig document.

“Ach,” zei ik, m'n schouders zo onbezorgd ophalend als m'n knikkende knieën het toelieten. “Diese ist doch viel schöner?”

De Groene keek me meewarig aan en gaf me m'n papieren terug. “Geh doch,” zuchtte hij, en wimpelde me weg met een handbeweging. Hij zag er plotseling erg vermoeid uit. Ik had eigenlijk een beetje medelijden met hem toen ik haastig wegliep en hem een nieuw slachtoffer zag aanklampen.

Z'n oorlog ging toch al niet zo fijn.